

David Hume mint könyvtáros

KOVÁCS Béla Lóránt

David Hume (1711–1776) a brit empirizmus legjelentősebb gondolkodója volt. Bölcsellete összegezte mindazt, amit *Tomas Hobbes*, *John Locke* vagy *George Berkely* filozófiája elért, sőt az asszociációról, a kauzalitásról vagy a monoteizmusról tett megfigyelései később is kezdeményező erejük maradtak. Olyannyira, hogy ismeretelméleti nézeteinek a német idealizmus létrejöttében is jelentős szerep jutott, hiszen *Immanuel Kant* azt állította, hogy Hume ébresztette föl „dogmatikus szendergéséből”, vagyis nélküle soha sem jutott volna arra a fölismerésre, hogy a tárgyak idomulnak a megismeréshez, és nem fordítva, a megismerés a tárgyakhoz.

Azt viszont már kevesebben tudják, hogy Hume a filozófián túl a histográfia területén is elévülhetetlen érdemeket szerzett. Ő írta meg Anglia történetének mind a mai napig legtöbbre becsült monográfiáját. A *History of England*¹ olyan követőkre talált a gazdaságtörténet és -filozófia

művelői között, mint *Adam Smith*. *Montgomery Belgion* szerint ez a könyv azért különleges, mert benne Hume imponáló történeti ismereteit utánozhatatlanul elegáns stílusban volt képes közönségével megosztani.² Ez magyarázza a mű sikerét is, ami a szerzőjét híressé és gazdaggá tette a hazájában. A könyv azonban soha sem született volna meg, ha Hume nem szolgált évekig az Advocates' Library könyvtárosaként.

Az Advocates' Library

Az Advocates' Libraryt 1682-ben alapította *Sir George Mackenzie of Rosehaugh* (1631–1691), a Faculty of Advocates kitűnő jogásza Skócia fővárosában, Edinburgh-ban, de csak évekkel később, 1689-ben nyílt meg. Eredetileg szakkönyvtár volt, és döntően a törvényhozással és a törvénykezéssel kapcsolatos irodalmat gyűjtötte. 1700-ban egy tüzesetet követően a Skót Parla-

ment földszintjére költöztették. Anna királynő az 1710-es Copyright Act-ban rendelte el, hogy minden olyan könyvből hozzanak ide példányt, amelyek a szigetek kereskedőinél fölbukkanak. Az Advocates' Library Nagy Britannia teljes területéről vásárolt. Már ezt megelőzően is kerültek azonban olyan munkák a könyvtárba, amelyek nem tartoztak szorosan a jogtudomány körébe. Ezek főleg Skócia történetével foglalkoztak. A 17. és a 18. század fordulóján három jelentősebb történettudományi gyűjtemény is az Advocates' Library birtokába került. 1698-ban Sir James Balfour, 1723-ban Sir Robert Sibbald majd 1734-ben Dr. Robert Wodrow hagyatékát szerezte meg a könyvtár. Az utóbbi különösen értékesnek bizonyult és David Hume is nagy hasznát vette.

Edinburgh első jelentős könyvtárosa *Thomas Ruddiman* volt. Közel húsz évig szolgált az Advocates' Libraryben, és miután 1751 decemberében visszavonult, az ő hivatalát töltötte be Hume. A fizetés meglehetősen szerény volt, ám mellette mód nyílt más foglalkozás betöltésére is. Hume például írt, amiben nagy segítséget jelentett a korban viszonylag nagynak számító – körülbelül harmincezer kötetes – gyűjtemény. David Hume mellett a segéd-könyvtárosi tiszteet *Walter Goodall* töltötte be. Hume 1757-es távozása után *Adam Ferguson* és *David Irvigne* neve érdemel említést az Advocates' történetében, hiszen mindketten úgy vezették az intézményt, hogy az irányításuk alatt jelentős fejlődést mutatott. A könyvtár gyarapodásában jelentős szerepe volt az Astorga és a Thorkelin gyűjtemények megszerzésének. Az előbbi több mint 3400 spanyol nyelvű kötetet jelentett, míg az utóbbi 1200 példányt, döntően az északi népek történelméből és irodalmából.

Később – a 18. század végén – az Advocates' Library fanatikusan vallásosnak tartott kurátora, *Sir William Hamilton* főleg teológiai és egyháztörténeti traktátusokból és disszertációkból álló gyűjteményt szerzett a könyvtárnak, amely a Dietrich Collection nevet viseli. Az intézmény nagysága a 19. század elején meghaladta a 100.000 dokumentumot, 1849-ben pedig ak-

kori vezetője, dr. Irving összegzése szerint már 148.000 nyomtatványt számlált. A század végére ez a szám több százerezre duzzadt.

Az Advocates' Library modernkori történetében 1925 jelentett fordulópontot. Ekkor *Sir Alexander Grant of Forrest* vezető kurátorként úgy döntött, hogy a könyvtár fenntartása már túl nagy feladatot ró egy magánszervezetre, ezért felajánlotta a nemzetnek 100.000 font kíséretében (ez ma körülbelül hatmillió fontnak felel meg). A Parlament megalapította a Skót Nemzeti Könyvtárat és az Advocates' Library gyűjteményét a jogi könyvek kivételével új helyre költöztették. Az Advocates' ismét szakkönyvtár lett. Sir Alexander Grant adományát a National Library of Scotland épületére fordították, amelyet a IV. György-hídon kezdtek el építeni 1938-ban, ám azt a második világháború miatt csak 1956-ban tudták befejezni. A hetvenes évekre a gyűjtemény kinőtte a tömböt és ezért Edinburgh déli részén könyvtári célokra új épületeket adtak át két lépcsőben, (1989-ben majd 1995-ben) amelyekre közel 50 millió fontot költöttek. A Skót Parlament 1999-es megalapítása után a National Library of Scotland és az Advocates' Library is ennek az intézménynek a fenntartásába került. A Skót Nemzeti Könyvtár az egyike a hat köteles példányban részesülő könyvtárnak Nagy Britannia területén. Háromszáz évvel megalapítása után a gyűjteménybe több mint hétmillió nyomtatvány, 120.000 kézirat, 1.500.000 térkép és 20.000 fajta újság és folyóirat tartozik. Online katalógusa két és fél millió találatával a legnagyobbak közé tartozik Európában.

Hume könyvtárosi pályafutása (1751–1757)

Az Advocates' Library Skócia történetének egyik kiemelkedő jelentőségű intézménye volt, és már Hume érkezésekor is fontos szerepet töltött be a nemzet kulturális életében.

A filozófus 1744-ben egyetemi katedrát szeretett volna szerezni magának Edingurgh-ban,³ de

tervei meghiúsultak. A könyvtárosi posztot csak azután vállalta el, hogy második próbálkozása is elbukott egy egyetemi állás megszerzésére (nem őt nevezték ki Adam Smith megürült logika katedrja élére a glasgow-i egyetemen). A könyvtarossággal járó hivatalt nem a szerény – évi negyven fontos – fizetség miatt vállalta, hanem azért, hogy Skócia legnagyobb, remek történeti gyűjteménnyel rendelkező könyvtára szolgáljon készülő monográfiájának előmunkálataihoz.⁴

Hume könyvtárosi pályafutása ugyan rövid volt és filozófusi teljesítménye mellett jelentéktelennek tűnhet, ám az Advocates' Library történetének fontos éveit voltak, amíg ott könyvtároskodott. A skót könyvtártörténetben pedig vélhetően ez az intézmény játszotta a legjelentősebb szerepet. 1752 és 1757 között bizonyos esetekben Hume-nak és a fakultás kurátorainak olyan kérdésekben is döntéseket kellett hozniuk, amelyek meghatározták a könyvtár gyarapodásának későbbi irányait. Ilyen volt az idegen nyelvű és az idegen szemléletű dokumentumok beszerzésének kérdése. 1754 júniusában Hume arról számolt be barátainak leveleiben, hogy két kurátor – *James Burnet* és *Sir David Dalrymple* – megintették őt azért, mert három általuk erkölcsstelennek tartott francia nyelvű könyvet vett föl a katalógusba. Arra kötelezték, hogy selejtezze le ezeket a dokumentumokat, és azért, hogy a jövőben ilyesmi ne történhesen meg, a gyűjtemény gyarapításának szigorú feltételeket szabtak. Úgy döntöttek, hogy csak olyan könyveket lehet beszerezni az intézménynek, amelyeket előzetesen jóváhagyott a kuratórium gyűlése, és amelyet éppen emiatt minden ülészakban többször össze kell hívni, sőt még a nyári szünetben is legalább kétszer.

Ennek az incidensnek két oka is volt. Az első, ideológiaiának nevezhető, hiszen Hume-nak filozófiai és vallási nézetei miatt számos ellensége volt Edinburgh-ban. Ez a „rosszhiszemű társaság”⁵ nem örült annak, hogy Hume olyan műveket hozat Skóciába és tesz mások számára is hozzáférhetővé, amelyek nem egyeztethető össze saját ízlésükkel. Ezért merült fel annak kérdése, hogy ellenőrizni kell az Advocates' Library vá-

sárlásait. Az incidens második oka technikai. A Copyright Act nem rendelkezik arról világosan, hogy milyen dokumentumokat kell beszereznie a könyvtárnak a kereskedőktől, és hogy kinek kell ezeket megrendelnie. A vita tétje az volt, hogy ki dönthet és milyen elvek alapján a gyűjtemény gyarapításáról. Ez nem lett volna kérdés egy jogi szakkönyvtár esetében, hiszen nyilvánvaló lett volna, hogy az intézmény vezetésének minden jogi témájú könyvet ide kellett volna hozatni a szigetekről. Csakhogy az Advocates' 1710 óta már nem csak jogi szakkönyvtár volt. Nemzeti könyvtárnak sem lehetett azonban még nevezni, mindenekelőtt azért, mert nem közpénzből működött, hanem egy magánszervezet alapítványának jóvoltából. Ezt a szervezetet skót jogászok hozták létre. Céljuk nemzeti önazonosságuk megőrzése volt: saját törvényeik és szokásaik szerint akarták igazgatni életüket. A skót nemzeti öntudat azonban nemcsak jogi kérdéseket vetett föl, hanem kulturálisakat is. Ezekre a kérdésekre volt hivatott választ találni számos kulturális intézmény, köztük a könyvtár. Hume francia nyelvű szépirodalmi műveket szerzett be, amelyek a felvilágosodás eszméjét hirdették. A Faculty of Advocates számos kurátora azonban ebben az időben angolul beszélő, ám kálvinista hitű ember, aki származásán és hagyományain túl főleg vallásában különbözött az angoloktól. A könyvek hitükben sértették őket, mint ahogy Hume számos írása is. Éppen ezért kívánták fenntartani maguk számára annak a lehetőségét, hogy érvényesíthessék akarataikat az alapítvány pénzének elköltésében. Hume úgy viselkedett, mintha nemzeti könyvtárat vezetett volna: vagyis beszerzett minden Nagy Britanniában fölbukkanó dokumentumot a könyvtár számára. Nem nézte, hogy milyen szemlélet jellemzi azokat, és mindet hozzáférhetővé tette az olvasók számára. Az Advocates' Library azonban ebben az időben valójában olyan magánkönyvtár volt, amely közgyűjteményi feladatokat is magára vállalt, és ez így is maradt 1925-ig. Érthető okokból azonban olyan küldetést nem szívesen töltött be, amely saját érdekeit vagy nézeteit sértette. A kuratórium által képviselt érdekek

viszont korlátozták volna Hume működését.⁶ A vita két évvel később azzal zárult le, hogy a francia könyveket el kellett adni, ám abban is megállapodtak, hogy a későbbiek során a kurátoroknak nincs joguk beleszólni, abba, hogy milyen dokumentumokat szerez be a könyvtáros. Ezt azzal indokolták, hogy „*different man have different tastes, the Library might by that means happen to suffer considerably.*”⁷

Az Advocats' Libraryban eltöltött évek gyümölcse Hume számára a History of England első két kötete lett. A könyvtárban töltött évek alatt Hume-nak lehetősége volt arra, hogy nyugodt körülmények között és gazdag történeti anyag birtokában dolgozhasson. Ez az időszak arra is alkalmas volt, hogy más, bölcseleti jellegű munkáit is előkészítse. Bár Hume Edinburgban nem tudta magát kivonni a különféle támadások keresztüzből, ám ez munkakedvén mit sem változtatott. Tévedés lenne azt hinni, hogy Hume könyvtárosi pályafutása csupán olyan epizód volt az életében, amely jelentőségét nagyszabású munkái előkészítésében nyerte el. Jelenléte a skót könyvtárak legjelentősebbikének történetében is nyomot hagyott. A kuratóriummal folytatott vitája például lehetőséget teremtett arra, hogy tisztázódjon, milyen elvek alapján és ki jogosult a könyvtár állományát gyarapítani és selejtezni. Ebben a vitában pedig Hume fölvilágosult szemlélete győzedelmeskedett és vált mértékadóvá.

Jegyzetek

1. HUME, David: History of England. 6 vols. 1754–1762.
2. „The writing may be summed up as lucid, direct, simple, and elegant. The author felt that the subject was suited to every capacity, and so 'I composed it', he writes 'ad populum as well as ad clerum'.” In: Belgion, Montgomery: David Hume. London: Longmans, Green & Co., 1965. 8. p.
3. Az etika és pneumatikus filozófia katedrát szerette volna megszerezni, ám ez a terve a különböző intrikák miatt megbukott. Hogy mit kell pneumatikus filozófián értenünk, arról Thomas Henry Huxley így ír: „Pneumatic philosophy” must not be confounded with the theory of elastic fluids, though, Scottish chairs have, before now, combined natural with civil history, the mistake would be pardonable.” In: Huxley, Thomas Henry: Hume. London – New York: Harther and Brothers Publishers, 1902. 25. p.
4. Hume 1754-ben le is mondott honoráriumáról a vak költő, Blacklock javára. (Erről bővebben William Knight ír: Knight, William: Hume. Edinburgh – London: Blackwood and Sons, 1886. 58–59. p.) Hume maga így emlékezett arra, hogy miért vállalta el a hivatalt: „the Faculty of Advocates chose me their librarian, an office from which I recived little or no emolument, but which gave me the command of a large library.” (Burton, John Hill: Life and Correspondence of David Hume, Edinburgh: Tait, 1846. 367. p.)
5. Ez a kifejezés Hume leveleiből származik. Ő hívja „malicious fellows”-nak Edinburgban élő ellenfeleit, akik hasonló politikai és ideológiai elvek alapján csoportosultak egy körbe.
6. Az incidensről beszámolt John Hill BURTON (BURTON, J. H.: i. m. 394–396. p.) és Edward Edwards monográfiája is (Edwards, Edwards: Memoirs of Libraries, Including a Handbook of Library Economic, London: Turbner & co., 1859 6–8. p.).
7. Edwards, Edwards: i. m. 8. p.

Nyolc nyelven használható az MNB-honlapja

Az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) szolgáltatásaként 2007-ben jött létre a Magyar Nemzeti Bibliográfia (MNB) honlapja. <http://mnb.oszk.hu/> A weboldal közös felületen gyűjti össze az MNB rendszerének interneten is elérhető tagjait. Az egyes bibliográfiák, könyvészetek címei linkként működve arra az oldalra navigálnak, ahol a szolgáltatás jelenleg elérhető, az információs ikonra – „i” betűre – kattintva pedig olvashatók az adott bibliográfiára vonatkozó ismertetőik. A 2008-as év jelentős fejlesztéseként a honlap a magyaron kívül hét további nyelven: angol, francia, horvát, német, román, szlovák, valamint szerb változatban érhető el. A fordításokat is az OSZK munkatársai készítették.

(OSZK-lista, 2009. jan. 6. Boka László és Vass Johanna tájékoztatójából)